

Ryvingen

Kultur

INNHOLD

Ryvingen - vitale mål	1
Kulturgruppa i Ryvingens venner	1
Losing i Kleven havn	2
Ryvingen i Kleven sommeren 1999	3
Livets som Færderlos	4
På Færderleir med Ola Monssøn	6
Frithjof II, Ryvingens eldre fetter	7
Småplukk	8

Ryvingen - vitale mål

Byggeår:	1919
Byggested:	Elingårdskilen, Onsøy i Østfold
Lengde:	41 fot (12,5 meter)
Bredde:	15 fot (4,6 meter)
Dypgående:	2,6 meter
Vekt:	ca 20 tonn
Ballast:	5 tonn bly innvendig, 1 tonns jernkjøl
Rigg:	galeas

Kulturgruppa i Ryvingens venner

Kulturgruppa i Ryvingens venner er på banen med et nytt skrift - en oppfølger til «Ryvingens historie», som ble sendt ut til medlemmene for et drøyt år siden. Denne gangen har vi kalt skriftet «Ryvingen-kultur» for å markere at vi ikke holder oss strengt til båtenes historie, men tar opp temaer av generell interesse for kultur- og historie-interesserte venner av Ryvingen.

Noen lurer kanskje på om vi ikke like godt skulle etablere et eget tidsskrift for Ryvingens venner i stedet for å komme med et nytt navn på heftet hver gang. Det lurer vi i kulturgruppa på også - men siden vi bare er to personer som jobber med heftene (selv om vi har mange gode medhjelpere på «forsknings-turene»!), føler vi at det ville være noe ambisiøst. Men tanken om et enkelt tidsskrift eller nyhetsbrev ligger i bakhodet, og vi er villige til å diskutere eventuelle planer dersom et par Ryvingen-venner i tillegg til oss skulle føle seg kallet!

Kulturgruppa i Ryvingens venner har et relativt aktivt år bak seg. Av høydepunkter kan nevnes følgende:

- * Besøk med Ryvingen i Kleven, juli 1999
- * Ekskursjon til Larvik, august 1999
- * Besøk hos Karl Eilert Grøndahl (gammel sjøspeider og båtkjenner), oktober 1999
- * Besøk hos Anni Fensbekk (datter av Framlos), oktober 1999

På disse visittene har vi samlet inntrykk og informasjon fra mennesker og miljøer med tilknytning til båten og/eller loslivet, og en del av disse inntrykkene forsøker vi å formidle i dette heftet. Kulturgruppa jobber ut fra en

filosofi om at «forskningsarbeidet» skal være morsomt og hyggelig, derfor har vi i flere tilfeller kombinert kulturgruppe-utfluktene med seil- eller hytteturer og tatt med et knippe av Ryvingens venner - på den måten blir «forskningsarbeidet» bokstavelig talt en fest, og flere hjerner husker bedre enn to (selv om det er de to som tar ansvaret for videreformidlingen av inntrykkene).

I dette heftet har vi, etter beste skjønn, sammenfattet informasjon fra en rekke kilder. Imidlertid er det ennå mye vi ikke har full oversikt over, og vi setter pris på korreksjoner og presiseringer til innholdet!

Den gamle losbåten tilbake i Kleven

Også dette året fikk Ryvingens venner et oppslag i en Sørlands-avis i forbindelse med besøket hos tidligere losgutt Bjarne Lunde i Kleven.

Heftet er utarbeidet av Cecilie Lofseik og Ellen K. Henriksen

Losing i Kleven havn fra seilskutetiden til i dag

Losing er (som nevnt i «Ryvingens historie») kjent fra langt tilbake. I Magnus Lagabøters landslov av 1274 finner vi bestemmelser for losing av datidens krigsskip. Losing som hovedbeskjeftigelse ble imidlertid ikke vanlig før etter 1720 da det Sønnefjeldske (og Nordenfjeldske) losoldermannskap ble opprettet.

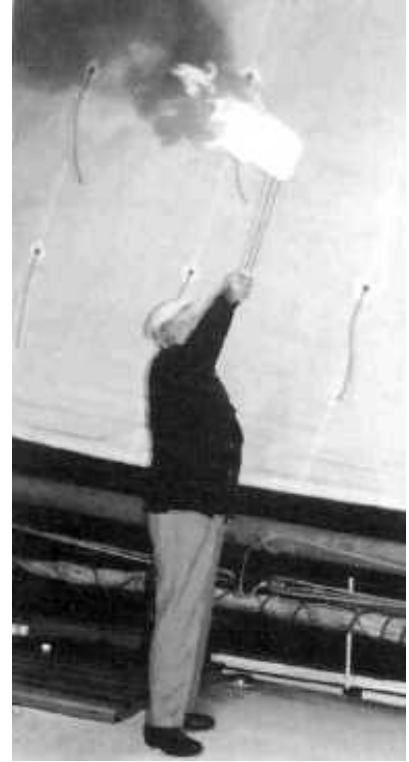
For å rekruttere folk til losyrket lot myndighetene dem slippe konsumpsjonsskatt. Overlos Gabriel Christensen i Sønnefjeldske losoldermannskap reiste personlig rundt til alle havner og vurderte behovet for loser i den enkelte havn. Han anbefalte en oldermann og fem loser i Kleven som han karakteriserer som en «god, meget søkt havn». Losoldermannen i Kleven fikk ansvaret for det åttende losoldermannskap bestående av Mandal, Kleven og Risøbank. Stasjoneringen av oldermannen i Kleven viser betydningen av denne havnen.

Utover på 1700-tallet utviklet Kleven seg til å bli den havnen i distriktet med klart flest loser. I 1725 ble losplikt innført, og fra da av ble det vanlig at losbåtene hadde rød stripe i seilet for at de skulle kjennes på avstand. Det var fremdeles slik at hvem som helst kunne lose hvis de autoriserte var

opptatt. I 1740 var det seks faste loser i Kleven. Mens kravene til losene var farvanns- og navigeringskunnskap, måtte oldermannen kunne føre regnskap og protokoll og passe på at reglene ble overholdt i forbindelse med losingen. Oldermannen ble valgt av losene, og denne stillingen beholdt man livet ut. Den eneste som fikk avskjed fra stillingen i Kleven på 1700-tallet var oldermann Jonas Olsen. Han fikk avskjed i desember 1765 på grunn av nerveproblemer. Han tok seg svært nær av dette og reagerte med å ta livet av kona (!) i januar 1766.

Utover på 1700-tallet økte antallet loser og i 1780 blir det sagt at Kleven havn er «temmelig bebygd av loser». I folketellingen i 1801 er det ti mann som oppgir los som hovedbeskjeftigelse. Losene ble også brukt som tollspioner - en oppgave de ikke tok alvorlig. Det viste seg snarere at de gjerne var med på smuglingen selv. Losene hørte som oftest hjemme i lavere middelklasse, og inntektsgrunnlaget var vekslende. For losing fikk de 1-10 riksdaler; foren bergning 200-350.

Det var også svært vekslende trafikk. I Kleven var det normalt mellom 100

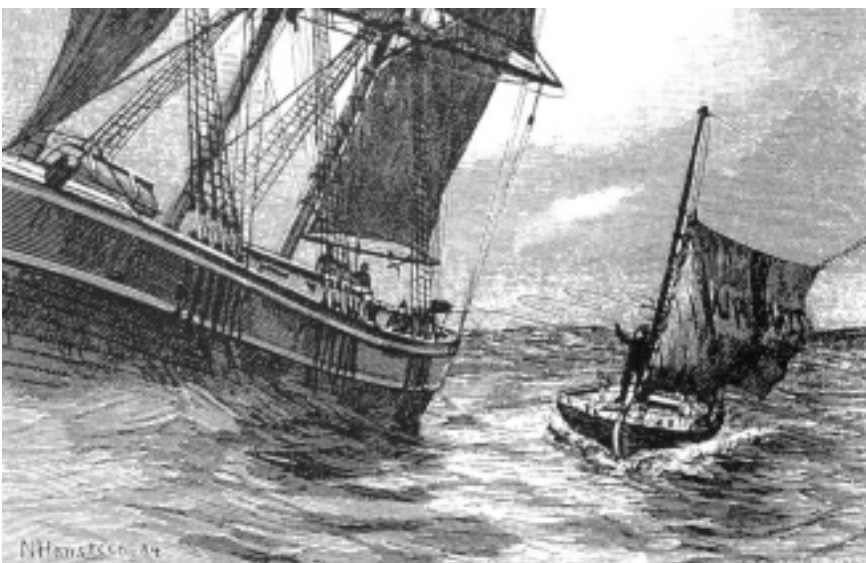
Om natten brukte losskøytene «blussing» - opplysning av seilet - for å påkalle seg skipenes oppmerksomhet. Foto fra boka «Losskøyta Frithjof».

og 300 anløp i året, men på én dag, 2. august 1803, ankom hele 78 skip. Grunnet usikre inntekter og generelt dårlige kår var det mange loser som støttet ivrig opp under arbeiderbevegelsen på 1850-tallet. Losene betalte imidlertid til losunderstøttelseskassen som utgjorde et økonomisk sikkerhetsnett.

Utover på 1800-tallet varierte antall loser stasjonert i Kleven; i 1864, for eksempel, var det atten faste og seks reserver. I vårt århundre ble antall loser redusert til et minimum. I 1903 var det to loser i Kleven.

De losene som var ansatt mens Ryvingen var stasjonert i Kleven var Alf Georg Henriksen (1953-58/59), Gerhard Alfred Borø (1958/59-61), Herlof Karslen (siste los i Kleven overhodet, 1961-65).

I 1965 ble losstasjonen i Kleven nedlagt for godt, og med det var Ryvingens tid som losskøyte forbi.

Nils Hansteen: «Gjennom søen», 1884. Tittelen refererer til at losen på bildet må kaste seg i vannet for å bli dratt ombord i skuta. Bildet er fra boka «Losskøyta Frithjof».

Ryvingen i Kleven sommeren 1999

Ethøydepunkt i Ryvingens sommersesong 1999 (i hvert fall for kulturgruppa) var besøket hos tidligere losgutt Bjarne Lunde i Kleven utenfor Mandal. En del av oss hadde besøkt Lunde i november året før, mens Ryvingen var i Vestindia, men det var selvsagt noe spesielt å bringe båten tilbake til det som hadde vært dens stasjoneringssted fra 1953 til 1965.

Vi seilte inn i Kleven en varm ettermiddag midt i juli, og Lunde selv sto på brygga og tok imot oss. Han syntes nok at båten hadde forandret seg ganske mye eksteriørmessig; da han hadde Ryvingen som sin arbeidsplass, hadde båten et høyt styrehus og bare en knøttliten mesanmast. Seilene var for nødutstyr å regne, og i Lundes 12-13 år ombord var det bare motoren som var i bruk. Nede i salongen var det ikke så mye som hadde forandret seg, og her kjente Lunde seg bedre igjen.

Etter en første befaring på båten inviterte Bjarne Lunde hele Ryvingens mannskap på åtte hjem til kaffe og kake i hagen, og der ble det bestemt at vi skulle ta en tur med båten samme kveld. Kl. 18 troppet Lunde opp på brygga sammen med en sønn, to sønnesønner, en bror og svigerinne. Straks vi hadde lagt fra brygga, tok Lunde over roret og førte Ryvingen til idylliske Hattholmen i Mandals-skjærgården. Lunde hadde oppsynet med dette fyret i en periode. Fyret på Hattholmen er nå automatisert, og den tidligere fyrvokterboligen er gjort om til overnattingssted for turister. Turen opp til fyret og huset på toppen av holmen gikk over idylliske svaberg, mellom forblåste tuer av strandnellik og ranker av kaprifolium. I fyrvokterboligen var det en del informasjon om lokal historie og kystkultur.

Tilbake ved båten dekket vi opp med smørbrød og kaffe, og det varte ikke lenge før Herman Lunde, Bjarnes

bror, tok fram trekkspillet og sangen «Bær meg hjem til gamle Mandal» runget over bukta. Ryvingens venner var ellers spesielt fascinert av sørlandsvisa om Reinert med beinet som strandet på en sydhavsøy og viste stor snarrådighet i møtet med «de ville» (se side 8).

Vel tilbake ved brygga i Kleven bega mannskapet seg, oppstemt nynnende på sørlandsviser, på vei mot Mandal for å konstatere at den sagnomsuste Jonas B. Gundersen virkelig levde opp til sitt rykte som verdensmester i pizzabaking.

Morgenen etter møtte et par skuelystne opp på brygga, det var lokalkjente karer som husket Ryvingen fra perioden som losbåt. De to karene hadde et par loshistorier å bidra med, riktignok ikke tilknyttet Ryvingen, men likevel interessante nok til å gjengis her.

En av historiene gjaldt losen som var en ordknapp mann og pleide å gi sine ordre ombord ved bare å nikke taust mot de ulike arbeidsoppgavene som skulle gjøres. Dersom ikke ordren ble utført, utbrøt han gjerne: «Men så hør etter, da!». Denne losen pleide også å ta seg god tid med å stappe pipa på vei ut av sundet. Mens stappingen pågikk, slapp han roret. Dette førte ikke til noen farlige situasjoner på sjøen, men da den samme losen senere fikk seg bil og gjentok teknikken med å slippe rattet for å stappe pipa, var det bare ved et under at ingen kom til skade. Så vidt vi kunne forstå, var det også denne ordknappe losen som, da han for første gang skulle ha med sin forlovede ut i båten, ble så opptatt av å konversere med henne at han allerede inne i Kleven-

bukta fikk bommen i hodet og gikk rett over bord!

En annen historie som kom oss for øre i Kleven var den om to fiskere som hadde ligget ute og fisket i lange tider. Den ene, som var en eldre kar, hadde stadig hullet med seg, mens den andre, en yngre og mer uerfaren fisker, ikke fikk noe i det hele tatt. Til slutt kunne den unge ikke dy seg lenger; han manøvrerte opp mot den gamle og spurte hva han gjorde for å få så god fangst. Da fikk han som svar (fritt etter Klevendialekt): «Nå har e brukt 70 år på å finne det ud – prøv du au!» Ikke mye hjelp å få fra den kanten, med andre ord.

I Kleven fikk vi også besøk av en journalist fra Lindesnes blad som ønsket et intervju med gammelt og nytt mannskap. I den forbindelse ble det nok en gang spørsmål om Bjarne Lunde hadde noen loshistorier på lager fra sin tjeneste ombord – noe dramatisk eller pussig, kanskje? I god lostradisjon (losene har aldri vært kjent for å overdrive dramatikken i yrket sitt) svarte Lunde at «nei, det hadde stort sett gått greit».

Bjarne Lunde ved roret på Ryvingen, juli -99

Livet som Færderlos - inntrykk fra kulturgruppas

Anni Fensbekk er datter av Ludvig Olsen, som begynte som los på Fram i 1921. Fire losereide skøyta sammen, og Ludvig Olsen var formann i skøyta. Han var også formann i losforeningen og representant i losdirektoratet (for hele landet). Færderlosene hadde til sammen fire båter, to i Slevik og to på Hvasser. De var samlet i «Færderlosenes forening» hvor Ludvig Olsen var svært aktiv. Ludvig Olsen var også med i styret i Statslosenes landsforening. Senere ble det dannet en konkurrerende forening, Losforbundet, som ble tilsluttet LO.

Ludvig Olsen var ikke av losslekt, og måtte derfor bruke ekstra mye tid og energi på å komme inn i miljøet. Da han ble los i 1921, hadde han allerede vært losgutt en stund. Fire av Anni Fensbecks fem brødre begynte som losgutter. En av dem var Peder, Tor Olsens far. De som skulle bli losere, måtte ha fartstid til sjøs (utenriks- og kysttrafikk), samt loseksamene. De fleste tok skipperskole og/eller styrmannsskole, selv om dette ikke

formelt var påkrevet. Ville man bli los, måtte man først tas opp som losaspirant. Da kunne man begynne å forberede seg til eksamen ved å bli med losbåter på befaring. Losaspiranten måtte få en eldre los til å vise seg rundt. Underveis tok han notater angående farvannet; disse notatene ble kalt «loseksa». Aspiranten samlet også opplysninger om fyr, sjømerker og lignende for å kunne bestå loseksamene. Ludvig Olsen var sensor ved slike eksamener. Færderlosen skulle være kjent i hele farvannet fra Langesund til svenskekysten samt inn til Oslo. Losyrket var attraktivt i 1940- og 50-årene. Det var relativt godt lønnet, og for mange var det attraktivt å kombinere det å være på sjøen med et «normalt» familieliv.

Skøytene i Slevik hadde seksdagers vakter. Hvis skøyta ble tømt for loser før vaktens var ferdig, seilte

losguttene skøyta inn til havn igjen og hentet losene som var tilbake fra de respektive oppdrag. Skøyta gikk aldri ut uten at alle fire losene var ombord. Det var alltid to skøyter på vakt, én fra østsiden og én fra vestsiden, og den skøyta som lå ytterst, ble tømt for loser først. De fire losene om bord eide skøyta sammen. Lønningen ble delt mellom alle Færderlosene. Anni Fensbekk husker at en los fra 5'ern hentet lønna for alle losene og gikk fra hus til hus og leverte pengene. Lønningen varierte avhengig av trafikken. Under krigen kunne det gå hele måneder uten losing og uten lønn. Også når fjorden var islagt var det liten aktivitet.

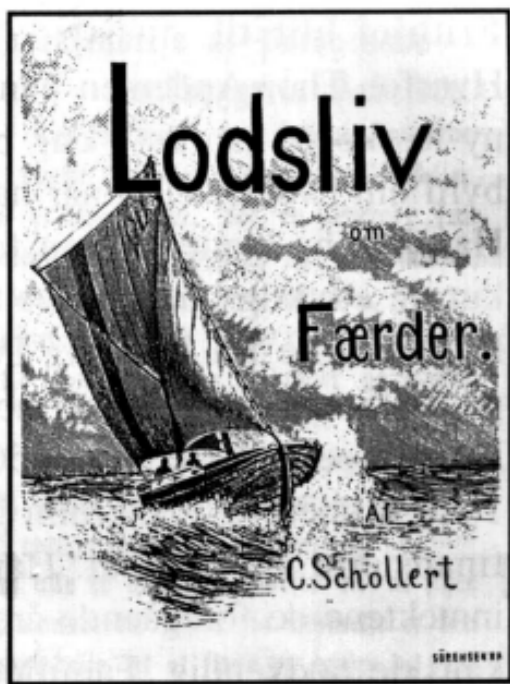
Hverdagslige gjøremål ombord på «Fram» i Slevik-perioden. Foto fra Anni Fensbekk.

Nede i skøyta hadde hver los en køye, og i skuffen under køya oppbevarte han bestikk og brødmatt (som kona hadde sendt med). Middagen var felles, og det var losguttens jobb å lage den. De spiste mye salt kjøtt, såkalt «amerikansk kjøtt». Ellers var det mye ertesuppe og lapskaus, og innimellom fisket de litt. Det var innredet en bysse med primus nede i båten. De brukte mest motor, men seilte litt mens de lå ute på vakt for å spare drivstoff. Storseilet var imidlertid alltid oppe for å vise losstripa.

I de seks dagene skøyta ikke var på vakt, ble den brukt lite. De fleste losene hadde egen båt som de brukte i fritiden. Fridagene ble som oftest tilbragt sammen med familien. Det ble gjort litt vedlikehold på skøyta, men pussing og arbeid på slipp begrenset seg stort sett til én gang i året.

Ludvig Olsen var med på redningsaksjonen av den tyske damperen «Rita Larsen» i 1928 (se heftet «Ryvingens historie»). Anni Fensbekk husker at medaljen fra redningsdåden hang på veggen frem til krigen, men da ble det upopulært å ha den hengende.

To personer i Slevik drev menneskesmugling med motorsnekke under krigen. Losbåtene deltok ikke i denne trafikken, derimot hentet de post fra svenskelosene. Ludvig Olsen var en gang i forhør hos Gestapo og ble spurt ut om jobb og familie, men forhøret fikk ingen følger, og ingen

C. Schollerts bok «Lodsliv om Færder» fra 1884 beskrev losenes liv og virke i ytre Oslofjord i siste halvdel av det 19. århundre. Bilde fra boka «Losskøyta Frithjof».

besøk hos Anni Fensbekk på Onsøy 16/10-99

Færder-loskøytene samlet i Lysekil i 1945. Fram (seinere Ryvingen) er nr. 4 midt på bildet. Loskøytene dro til Sverige på ordre fra Milorg, trolig for å stå til tjeneste for en mulig alliert invasjonsslåte. Bildet er fra boka «Loskøyta Frithjof».

visste hva det gjaldt. Det var også en av losene som satt på Grini en periode under krigen. Losene fikk aldri noe oppdrag av tyskerne, og det var få tyskere stasjonert i Slevik-traktene.

Imars-april 1945 ble alle loskøytene i Oslofjorden beordret til Sverige av hjemmefronten. Tanken var at skøytene skulle brukes dersom det ble en engelsk invasjon av Norge i

forbindelse med frigjøringen. Beskjeden ble spredt muntlig fra mann til mann. Det vanlige var at 4'ern og 5'ern byttet på å ha vakt, seks dager på, seks dager av, og det vakte oppsikt da de dro ut samtidig denne gangen. Skøytene dro til Lysekil og kom tilbake omkring 17. mai. Senere ble det sagt at det hadde ligget arrestordre på de pårørende til losene, med disse ble aldri tatt til følge.

4'ern, Fram, var den første skøyta som bygget på styrehus. Bildet er utlånt fra Anni Fensbekk.

Som jente fikk aldri Anni Fensbekk bli med sin far på losing, slik som brødrene fikk. Som voksen fikk hun bli med én gang. Hun var blitt forberedt på at hun kanskje måtte borde en høy båt via en lang leder i store bølger - men så ble det en lav, tysk jakt. Det var blank sjø og turen inn til Oslo gikk uten problemer.

Sommeren 1952 hadde losene med familier en fin tur til Fevik med Fram for å se på den nye loskøyta som var under bygging. Det ble trangt, men en fin opplevelse.

Ludvig Olsen døde i 1953; da var han 64 år gammel. Samme år overtok Staten loskøytene. 4'ern og 5'ern ble da erstattet av én større skøyte med plass til 8 losere. Den nye skøyta fikk navnet «Færder». Ludvig Olsen var formann i byggekomiteen og fulgte oppbyggingen av denne skøyta, men døde rett før han fikk anledning til å se den ferdig. Isak Aasheim (se heftet «Ryvingens historie») var los på «Færder». Da Fram/Ryvingen ikke skulle brukes som loskøyte i Slevik lenger, ble den solgt til Kleven og gikk i tjeneste der frem til 1965.

Østfold-losere i Sverige under krigen. «Losen med skjegget» i første rekke hadde dette tilnavnet fordi han hadde lovt/veddet at han ikke skulle ta skjegget før krigen var slutt. Bildet er tatt på frigjøringsdagen. Utlånt av Tor Olsen.

På Færder-leir med Ola Monssøn

Som kjent var Ryvingen i omkring 30 år knyttet til sjøspeideraktivitet i 1. Sinsen tropp i Oslo. Årets sentrale begivenhet for speiderne var Færderleiren, som ble arrangert første gang i 1946 på initiativ fra Karl Eilert Grøndahl. For å finne ut mer om hvordan disse leirene artet seg og hvilken rolle Ryvingen spilte, har Kulturgruppa besøkt Grøndahl og dessuten sakset fra gamle numre av Sinsen-speidernes blad, «Neptun».

Det var Karl Eilert Grøndahl, skipsingeniør og lidenskapelig båtinteressert, som startet 1. Sinsen speidertropp i 1938. I begynnelsen brukte speiderne Grøndahls egen seilbåt; deretter fulgte en periode med selvbygde kajaker, før de fikk bygget speidersluppene «Havørn», «Havhauk» og «Tjeld» etter Grøndahls tegninger. I speidersluppene var det 6 personer ved årene og én til rors.

Sjøspeiderne hadde egne uniformer med blå «kofte» og hvit lue. Grøndahl komponerte et eget speidermerke for dem med anker og speiderlilje.

Sjøspeiderleirene på Store Færder ble etter hvert et tradisjonsrikt innslag i lokalmiljøet, og har faktisk gitt navn til to steder på øya, Speiderbukta og Speidersletta. Speiderne hadde hver sommer en avtale med Færderlosene om at losskøytene skulle assistere ved eventuelle nødsituasjoner i leiren. En gang berget losskøytene Frithjof (se s. 7) en kajakk som var drevet av for speiderne.

På Store Færder er det ruiner av det over 300 år gamle fyret og av fyrvokterboligen. En av fyrvokterne fra tidligere dager het Monsen, og denne Monsen ble etter hvert en kultfigur for Sinsen-speiderne; det ble diktet opp en historie om at Monsen drakk og at han datt utfor

stupet på Færder en mørk høstnatt. Høydepunktet på Færderleirene var avleggelsen av speiderløftet for nye speidere. Dette skjedde ved midnatt, første fullmånenatt etter solverv ved ruinene av fyret. Under seremonien ble Ola Monsens orden delt ut. Ordenen hadde flere grader; alt etter fortjeneste kunne guttene bli utnevnt til hhv. fyrvokter, kullbærer og hestepasser. Grøndahl, som Ola Monsens stedfortreder, ledet seremonien i de første årene. Det sies at en del av de yngre guttene fant ritualet ganske skummelt, og på en av leirene ble det diktet en sang om Ola Monssøn (til høyre).

I 1966 kunne speiderne feire 20-årsjubileum for den første Færderleiren. I en artikkel i speiderbladet «Neptun» i den anledning beskrev Karl Eilert Grøndahl bl.a. hvordan de nye sjøspeiderne avla speiderløftet ved de gamle fyrruinene ved 8 glass midnatt, og han mente at «gløden fra bålet på de gamle fyrruinene har ikke bare tent ild i hjertet på Sinsentroppens gutter - nei, den har spredt seg til gutter langs hele vår kyst». Et hovedmoment i Grøndahls artikkel fra jubileumsleiren var forøvrig at Ryvingen endelig var kommet som et etterlengtet tilskudd til troppen.

Et bidrag fra en av speiderguttene i samme blad beskrev mer prosaiske scener fra sommerens utflukt til Færder. Vi som har erfaring med båtliv generelt og Ryvingen spesielt kjenner oss igjen i følgende beretning:

«Vi skulle reist klokka seks, men kom ikke avgårde før nærmere åtte. Peas slupp hadde såvidt rundet bensinstasjonen da vantet røk. Så måtte de inn til Langvika og reparere det. De kom ikke avgårde før klokka halv ti. Sent om natta, ca. halv to, gikk vi i land på Håøya i øspøsende regnvær som vanlig. Vi seilte videre dagen etter, men utenfor Drøbak røk det andre vantet til Peas slupp. Båten gikk nå under navnet «Ulykken», og det passet bra, for da de hadde reparert vantet i to timer og

var på vei ut av småbåthavna, røk karabinkroken og en wireklemme begynte å løsne.»

I invitasjonen til Færderleir 1974 kunne arrangørene bl.a. friste med en 36-timers seilas samt regatta med premiering. Videre het det i invitasjonen: «Fjorårets erfaringer viser at leirdisiplinen må innstrammes, morgendukketen kl. 0800 er obligatorisk. Har du vannskrekk, så er vi behjelpelige med å avskaffe denne.»

Mange av Ryvingens venner er nok glade for at speiderdisiplinen er avskaffet på Ryvingens sommerturner....

Ola Monssøn-sangen

(mel.: Å, send meg hjem...)

*Jeg heter Ola Monssøn
og bor på Færder øy.
Her går jeg rundt og spøker
og har det veldig gøy.*

Refr.:
*:/:Og Færder er min kjære øy
og Færder er min øy :/:*

*Så falt jeg utfor stupet,
og det var veldig høyt.
Med hjemmembrent i lomma
jeg fikk en veldig støyt.*

Refr.

*Og fyret som jeg tente
i mange, mange år.
Det er der ikke mere,
det i ruiner står.*

Refr.

*Og huset som jeg bygde
det er der ikke mer.
Det ligger i ruiner
og jeg det ikke ser.*

Refr.

Frithjof II, Ryvingens eldre fetter

Ryvingen har en noe eldre «fetter», losskøyta Frithjof II, som eies av en stiftelse og er i drift i Larvik i regi av en venneforening ikke ulik vår egen.

Båten ble bestilt i 1896 av Thor Andersen Ula (Ula er en liten havn i nærheten av Larvik) og ble bygget i Porsgrunn av Thor Jenssen (tidligere ansatt hos Colin Archer i Larvik). Skøyta var oppkalt etter Thor Andersens første barnebarn. Den kostet noe over 2000 kroner og hadde nr. 8 i seilet; dette var Thor Andersens lospatentnummer. Seinere hadde skøyta nummer 56, nr. 36 og nr. 6.

Thor Andersen var sønn av selveste Ulabrand (Anders Jacob Johansen), en los som var sagnomsust i ytre Oslofjord for sin dristighet og skarpe tunge. Som sønn av den berømte losen fikk Thor tidlig utviklet sine ferdigheter som sjømann - allerede som 9-åring seilte han farens losbåt alene. Det ble sagt at Ulabrand kunne lytte etter bråttene på båer og skjær og kjenne dem på lyden, og at denne egenskapen gikk i arv til sønnen Thor.

Frithjof må ha vært en god losbåt for Thor Andersen, for hans losinntekter steg merkbart etter 1896, og han

Frithjof hadde nr. 8 i seilet fram til ca år 1900. Tegning: Karl Eilert Grøndahl, 1986.

Frithjof II - vitale mål

Byggeår:	1896
Byggested:	Porsgrund Baadbyggeri
Oppdragsgiver:	Thor Andersen Ula
Lengde:	41 fot (12,5 meter)
Bredde:	15 fot (4,5 meter)
Dyppgående:	6,3 fot (1,9 meter)
Ballast:	innvendig (bly?), ingen jernkjøl
Materialer:	spant av furu, hud av eik
Totalt seilareal:	114 m ²

reddet flere skuter under vanskelige forhold ved hjelp av Frithjof. Thor Andersen var en habil seiler også i fritiden og vant flere regattaer.

Etter Thor Ulas tid var Frithjof en tid i bruk av hans sønner, men i 1915 ble hun solgt til losene på Hvasser utenfor Tjøme, hvor hun var stasjonert fram til 1949. Frithjof var en del av losskøyteflåten rundt Færder, og hun var nok mang en gang på vakt sammen med Ryvingen (den gang Fram).

Losgutt Øivind Olsen har fortalt om sin første vakt som losgutt på Frithjof i 1924,

da han var 17 år gammel. Det eneste han hadde seilt før var «en pram med sekkeseil», men han ble likevel satt til å seile skøyta hjem fra feltet alene etter å ha satt losene ombord i skip. Han hadde tenkt å bruke motoren for å komme seg i havn, men den ville ikke starte, og det endte med at han måtte seile skøyta helt inn i havn alene. «Det gikk bra, men jeg vokste jo betydelig med en gang, da. Synes jeg hadde vært veldig til kar!», fortalte Olsen senere.

I 1949 kom Frithjof på private hender. I en lang periode (1954-1984) tilhørte hun familien Salvesen i Oslo og bar navnet Cara. I 1984 ble

Her er Frithjof på vei ut Sandøysund ved Hvasser, antakelig i 1928.

hun bragt tilbake til gamle trakter av «Stiftelsen losskøyta Frithjof II» i Larvik og fikk tilbake sitt gamle navn og nr. 8 i seilet.

Frithjofs venneforening er svært aktiv; de har flere ganger deltatt i Cutty Sark Tall Ships Race, de har et eget medlemsblad og til og med en egen Frithjof-vise. Til båtens 100-årsjubileum ble det laget en bok om Frithjof. Litt av hvert å strekke seg etter for Ryvingens venner?

Informasjonen er hentet fra boka «Losskøyta Frithjof - hundre år med losing og lystseilas» av J.R. Archer og F. Lange-Nilsen, og fra medlemsbladet til Frithjofs venneforening.

Den forhenværende losoldermann er opprørt over sin for tidlige pensjonisttilværelse

...men ensomhed er sur for gamle folk og lediggang som er uvant, saaat amtmanden han kunde nu gjerne have givet mig tilbage min oldermands-post ved hjemkomsten fra Amerika; men han vilde ikke formedelst jeg var ham ikke fin nok til at snakke ham efter munden, naar han ikke forstod nogen, men gammel skal der siges officielt, og i den anledning sidder jeg her og er ikke balbert paa ottende dagen...

...men jeg haver befundet at det er en farlig ting at blive gammel grundet paa, at man bliver saa utidigt sur, og det er imod min indre konstruktion, og jeg haver nu sat her en stund og stirret i regn og skodde udover sjøen, og saa rettede jeg min gamle ryg og udspyttede den ihavende skraa, som ogsaa i al sandhed smagte mer af messingdaasen end som av taabak, efterdi han var flere gange antygget...

*Fra «Sex breve fra Losoldermann Seehus»
av Alexander Kielland*

Losen border en båt ved Svenner i mellom-krigstiden. Foto fra boka «Losskøyta Frithjof»

Hvilken befattning losskøytene hadde med smuglertrafikken under forbudstiden finnes det av åpenbare årsaker ikke mye materiale om. En losgutts historie forteller noe om dette. En av losene drev rusefiske, og var en dag så heldig å sette rusene akkurat der noen hadde senket en zeppelin sammen med fire vinkeljern hvori det lå mange spritkanner. Losen sa fra til toller Dahl - og Frithjof måtte ut for å berge spriten. «Eieren» kunne lite annet gjøre enn å bivåne det hele fra land, mens losene klarte å lure unna noen kanner før tolleren fikk sitt. Det var visstnok ikke eneste gang Frithjof berget spritlast.

*Fra «Losskøyta Frithjof - hundre år med losing og lystseilas»
av James R. Archer og Fredrik Lange-Nielsen*

Reinert med beine'

E har seilt på alle have, e har vore på seilas,
e har seilt så alle seil e gått i filler,
har forlist i Sydatlantern - blitt slått ned i Caracas,
ja ein gang blei e nerpå eden av de ville.

På ei palmeøy i Stillehavet rodde mi i land,
e og Reinert og ein kokk fra Renneville,
og mi traska rundt på øya og beså oss liddegrann,
men tenk så blei mi anfalt a ein bande ville.

Uda det at denne Reinert hinka rundt på konstig bein
va det ikkje råd å løbe fra de ville.

Snart så sadd mi der fortøya sånn til hver vår palmegrein,
og mi forsto at mi var faren rektig ille.

Og kannibalane dei diska opp med gryder og med kar,
med gulrødder og kålrabi og persille.

Og kokken hakka tenner - ja han blei så bleig og rar,
og så til slutt så begynte tårene å trille.

Du kan'kje sidde der å tude seier e så blidt e kan,
den slags gjør nok ikkje inntrykk på de ville,
for de ville har'kje ennå lagt potetene i vann,
så du får ta ein røyg å sidde ganske stille.

Ein a de svarte kunne engelsk så e brukte han som tolk,
og så sa e du får seie te de ville;
at som kjødd betrakta e mi ikkje sånn som andre folk,
mi e ei blanding uda hai og krokodille.

Og så sier e te Reinert - du får skrue beine a,
og så hiver du det over te de ville,
og den ville skaren hylte som et opprørt tropehav,
.. men så te slutt blei skaren ganske, ganske stille.

Sånne folk de va'kje edenes det skjønte de jo snart
som kunne dele se i beder som de ville,
og det ryktes rundt på øyene, ja det va jo ikkje rart;
ATFOLKFRASØRLANDET,
DESMAGERREKTIGILLE!

Kaare Zakariassen og Adolf Eikvaag